

ADABIYOT DARSLARINING BOSHQA FANLAR BILAN HAMKORLIKDA OLIB BORISH METODIKASI

(Zahiriddin Muhammad Bobur gʻazali misolida)

Surxondaryo viloyati Uzun tumani 42-maktab ona tili va adabiyot fani oʻqituvchisi

Sidiqova Nargiza Joʻraboyevna

Annotatsiya: Maqolada ona tili va adabiyot fani boshqa fanlar bilan oʻzaro hamkorlikda olib borishning ahamiyati Bobur gʻazallarining tahlil qilish asosida yoritib berilgan.

Kalit soʻzlari: adabiyot, fanlar integratsiyasi, Z.M.Bobur, gʻazal.

Annotation: the article highlights the importance of interacting native language and literature with other disciplines on the basis of the analysis of Babur gazals.

Keywords: literature, science integration, Z.M.Babur, gazelle

Badiiy asar tahlilida fanlararo integratsiyadan foydalanish oʻquvchilarni mustaqil fikrlashga oʻrgatish gʻoyasi yotadi. Badiiy asar tahliliga bunday yondashuvni ifodalashda yagona qoida asosida yaʼni shakldan mazmun tarzida ish koʻrish zarur. Shunday qilinganda asar mazmuni va jozibasiga putur yetmaydi. Umumtaʼlim maktablarda Boburning hayoti va ijodiy faoliyatini oʻrganishga bagʻishlangan darslarni uch qismga boʻlib, yaʼni kirish mashgʻuloti, badiiy matn tahlili va yakunlovchi mashgʻulotga boʻlib oʻtish mumkin. Boburning hayoti va ijodi haqida bizning davrimizda yaratilgan tarixiy, adabiy, sanʼat asarlaridan foydalanish bu boradagi ijobiy yutuqlarga yoʻl ochadi. Bunda alohida olingan sheʼr, hikoya, rasmlardan boshlab, audio va video imkoniyatlarini qoʻllash mumkin. Bobur gʻazallari bilan aytiladigan qoʻshiqlarning CD disk yoki kompyuter variantidan (“Sochiniy savdosi tushdi boshima boshdin yana”, “Qaro zulfiging firoqida parishon roʻzgʻorim bor”, “Kim koʻrubdur, ey koʻngul, ahli jahondin yaxshiligʻ”) foydalanish oʻquvchilarning adib asarlarini emotsional qabul qilishlari uchun ham muhim vosita vazifasini bajarishi tabiiydir. Bilamizki, Bobur nozik didli soʻz sanʼatkori boʻlish

bilan bir qatorda umrining ma‘lum qismini sarsonu sargardonlikda, jangu jadallarda o‘tkazgan, taqdir hukmi ila —o‘z yurti qolib, o‘zga yurtlarda shoh bo‘lgan - buyuk tarixiy shaxs. Shunga ko‘ra shoir lirikasining asosiy mavzusi - Vatan, Vatan sog‘inchi; yetakchi g‘oyasi - vatanparvarlik, adolatpeshalik, samimiyatga boy mehr-muhabbat, sadoqat tarannumi. Uning bir umr talpinib yetolmagan, halovati, oromini o‘g‘irlagan, yuragiga bitmas og‘riq solgan, —*gul yuzi hajrida sarg‘aytirgan*”, “*oyog‘iga xazon bargidek to‘kilib yolibortirgan*”, “*tole‘idan nolitgan*” berahm ma‘shuqasi - Vatan; tomirida oqayotgan qoni, bo‘g‘zidan otilayotgan nafasi - Vatan sog‘inchi. Adib umrining har daqiqasida Ona yurti ishqida yonib yashadiki, bu otashin qalbdagi muhabbat harorati, sog‘inch iztirobi har bir g‘azal satriga singib kirdi. Shoir ijodining ayni xususiyatlarini chuqur anglagan, uning alam-iztiroblarini yurakdan his qila olgan kitobxon nazdida Bobur bilan bir vaqtda Vatan tushunchasi gavdalandi, Vatan tuyg‘usi, muhabbati kamolga yetadi. Buni biz shoirning quyidagi g‘azali misolida ko‘rib o‘tamiz.

*Xazon yafrog‘i yanglig‘ gul yuzing hajrida sarg‘ardim,
Ko‘rib rahm aylagil, ey lola rux, bu chehrayi zardim.
Sen, ey gul, qo‘ymading sarkashligingni sarvdek hargiz,
Ayog‘ingg‘a tushib, bargi xazondek muncha yolibordim,
Latofat gulshanida gul kabi sen sabz-u xurram qol,
Men archi dahr bog‘idin xazon yarpog‘idek bordim.
Xazondek qon yoshim sorig‘ yuzumdin el tanaffurda,
Bahar rangi, bihamdilloh, ulusdin o‘zni qutqordim.
Ne toledur mangakim, axtari baxtim topilmaydur,
Falak avroqini har nechakim daftardin axtardim.
Ulusning ta‘n-u, ta‘rifi menga, Bobur, barobardur,
Bu olamda o‘zimni chun yamon-yaxshidin o‘tkardim.*

Ushbu g‘azalda ma‘shuqaga Boburona murojaat yaqqol aks etib turganini ilg‘ash qiyin emas. Chunki har bir she‘rida ma‘shuqaga turli tuman ifodalar bilan murojaat qilish shoir lirikasining yetakchi xususiyatlaridan biri. Boburning ushbu g‘azalida kuz manzarasi ta‘rifi orqali lirik oshiq sifatida ma‘shuqaga murojaat qilar

ekan, birinchi va ikkinchi bayt mazmun mohiyatidan kelib chiqqan alohida-alohida tasviriy iboralar qo‘llaydi. Birinchi baytda “*ey lola rux*”, ikkinchi baytda “*ey gul*”, murojaat shakllarini ya‘ni undalmani kuzatish mumkin. G‘azalning uchinchi baytida qo‘llangan: *gulshan, gul, bog‘, yafroq* singari uyadosh so‘zlardan ustalik bilan foydalanib Bobur tanosub san‘atini yaratgan. Bu esa g‘azal jozibasini yana bir pog‘ona ko‘taradi. Oshiq bemuruvvat ma‘shuqadan hech xafa bo‘lmaydi. Aksincha, bir umr uni shu go‘zallik, joziba tark etmasligini aytadi. To‘rtinchi baytga murojat qiladigan bo‘lsak, bu baytda Bobur kuzning sariq– qizil ranglarini ifodalovchi sifatlarni yuz va ko‘z yoshga ko‘chirib, o‘zining ayanchli holatini ko‘rgan elning nafratidan o‘zini bir amallab qutqargani uchun Ollohga shukonalar aytadi. Beshinchi baytida yana shoir axtari (yulduz), falak so‘zlari yordamida tanosub san‘ati orqali o‘z baxt yulduzini topolmaganligi sababini anglalolmay hayronalar bo‘ladi. G‘azalning so‘nggi bayrida shoir oshiqning holatini yorqinroq ifodalash, uning ma‘shuqa vasliga yetishish uchun har qanday to‘siqlarni yengishga qodirligi, o‘z e‘tiqodiga sadoqatli, ochiq ko‘ngil, tanti va jo‘mardligi yana zid ma‘noli ta‘na-ta‘rif, yaxshi-yamon so‘zlarni qo‘llab tazod sanati orqali o‘z e‘tiqodiga sadoqatini namoyon bo‘ladi. Demak, badiiy asar tahlilida ona tili va adabiyot fani o‘rtasidagi integrasiya o‘quvchilarni asar masmuni va mohiyatini yanada chuqurroq anglashlari va idrok etishlariga yordam beradi. Adabiyot darlarida fanlararo integrasiya o‘quvchilarda badiiy adabiyotga qiziqish va muhabbatni kuchaytiradi. Asar tahliliga oid ilmiy-nazariy bilimlar bilan birga boshqa fanlardan olingan bilimlarni qayta xotirlash orqali ularni yanada chuqurlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. To‘xliyev B. —Adabiyot o‘qitish metodikasi. – T.: 2010
2. Mirqosimova M. O‘quvchilarda adabiy tahlil malakasini shakllantirish va takomillashtirish asoslari. – T.: 200